

चंद्रपूर जिल्ह्यातील बल्लारपूर मार्गावर
बंगलोरच्या धर्तीवर विसापूर येथे शासकीय
जमिनीवरील बॉटनिकल गार्डनच्या सविस्तर
आराखड्यास मान्यता देणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
महसूल व वन विभाग
शासन निर्णय क्र. साववि-२०१५/प्र.क्र.१३२ (भाग-१)/फ-११
मंत्रालय, मुंबई-३२
दिनांक : २६ जुलै, २०१८.

वाचा:- शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्र.अंदाज-२०१५/प्र.क्र.३६/फ-११, दि.१६ जून, २०१५.

प्रस्तावना :-

चंद्रपूर जिल्ह्यातील बल्लारपूर मार्गावर बंगलोरच्या धर्तीवर “बॉटनिकल गार्डन” (Botanical Garden) निर्माण करणे या योजनेचा उल्लेख मा. मंत्री (वित्त व नियोजन, वने) यांनी सन २०१५-१६ च्या अर्थसंकल्पीय अधिवेशनातील (दि.१९/०३/२०१५) अभिभाषणामध्ये केला होता. वन विभागामध्ये सामाजिक वनीकरण विभागाचे विलीनीकरण झाल्यानंतर सामाजिक वनीकरण शाखेमार्फत शासनास काही योजना प्रस्तावित करण्यात आल्या होत्या. त्यापैकी चंद्रपूर जिल्ह्यातील बल्लारपूर मार्गावर विसापूर येथे बंगलोरच्या धर्तीवर बॉटनिकल गार्डन निर्माण करणे ही योजना वन/वनेत्तर क्षेत्रातील अस्तित्वात असलेला जैविक साठा जतन करणे, वन/वनेत्तर दुर्मिळ, अस्तित्व धोक्यात आलेल्या वनस्पती, प्राणी, सुक्ष्मजीव इत्यादीचे कमी झालेले प्रमाण वाढविणेसाठी तसेच पुर्ववत करण्यासाठी उपाय योजना करणे, दुर्मिळ व धोकाग्रस्त प्राणी, वनस्पतींचे भविष्यातील पिढ्यांसाठी संरक्षण व संवर्धन करणे, जनसामान्यांना जैवविविधतेचे महत्त्व पटवून देण्यासाठी जनजागृती निर्माण करणे, निसर्ग संवर्धन आणि पर्यावरण शिक्षण कार्यक्रम परिणामकारकरित्या करणे, स्थानिक लोकांसाठी रोजगार निर्मिती करणे या उद्देशाने प्रस्तावित करण्यात आली होती. सदर योजनेस दिनांक १६/०६/२०१५ रोजीच्या मंत्रीमंडळ बैठकीत मान्यता दिलेली असून, त्याबाबतचा शासन निर्णय क्रमांक अंदाज-२०१५/प्र.क्र.३६/फ-११ दिनांक १६/०६/२०१५ अन्वये निर्गमित करण्यात आलेला आहे. त्यामध्ये योजना क्र.५ येथे सदर योजनेचा उद्देश, योजनेचे स्वरूप, प्रकल्पाचा अपेक्षित कालावधी, पंचवार्षिक योजनेच्या काळातील वार्षिक आवश्यक निधी व प्रशासकीय व आर्थिक प्रमाणके इत्यादी बाबी अंतर्भूत करण्यात आल्या होत्या. सदर योजनेच्या स्वरूपामध्ये वनक्षेत्राची निवड करून राष्ट्रीय पातळीवरील सल्लागारांच्या मदतीने अंदाजे ८७ हेक्टर मध्ये बॉटनिकल गार्डन निर्मिती करणे, यासाठी सविस्तर आराखडा तयार करून आवश्यकतेनुसार निधी उपलब्ध करून देणे या बाबींचा अंतर्भाव करण्यात आला होता.

तदनंतर चंद्रपूर जिल्ह्यातील बल्लारपूर मार्गावर बंगलोरच्या धर्तीवर विसापूर येथे बॉटनिकल गार्डन निर्माण करणे या योजनेअंतर्गत वनक्षेत्रासोबत लगतचे वनेत्तर क्षेत्राचा समावेश करून बॉटनिकल गार्डनची व्याप्ती मोठ्या प्रमाणावर वाढविण्यात आलेली आहे. त्यानुसार वन विभागाच्या ८७ हेक्टर

क्षेत्रात वनेत्तर १४ हेक्टर क्षेत्राची वाढ होऊन १०१ हेक्टर क्षेत्रावर सविस्तर प्रकल्प आराखड्यानुसार काम करण्यात येणार आहे. चंद्रपूर बॉटनिकल गार्डनचा बाबनिहाय सविस्तर प्रकल्प आराखड्यातील अंतर्भूत कामे विचारात घेता, संदर्भाधीन शासन निर्णयामध्ये योजनेचा अपेक्षित कालावधी- ३ वर्षे (२०१५-१६ ते २०१७-१८) असा होता. सदर कालावधी दि.३१/०३/२०१८ रोजी संपुष्टात आला आहे.

सदर प्रकल्पाच्या व्याप्तीमध्ये झालेली वाढ लक्षात घेवून प्रकल्पाच्या निर्मितीसाठी निधीची आवश्यक तरतूद करणे तसेच, योजनेच्या कालावधीत वाढ करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :

चंद्रपूर जिल्ह्यातील बल्लारपूर मार्गावर बंगलोरच्या धर्तीवर विसापूर येथे बॉटनिकल गार्डन निर्मितीचा कालावधी सन २०१५-१६ ते २०१९-२० पर्यंत वाढविण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

२. सदर बॉटनिकल गार्डनसाठी तयार केलेल्या सविस्तर आराखड्यास व त्यामधील अंतर्भूत बाबींसाठी (सोबतच्या परिशिष्ट-१ नुसार) रु. १११.७६ कोटी एवढी आवश्यक आर्थिक तरतूद करण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

३. अंदाजपत्रके तयार करताना प्रचलित मापदंड / निकष वापरण्यात यावेत. तसेच आवश्यक तेथे सल्लागारांची नेमणूक करून सविस्तर प्रस्ताव तयार करण्यात यावेत. त्यानंतर त्यास सक्षम प्राधिकारी यांची तांत्रिक आणि प्रशासकीय मंजूरी मिळाल्यानंतरच अंतर्भूत कामांची अंमलबजावणी करण्यात यावी.

४. ज्या ठिकाणी वन जमिनीवर कामे प्रस्तावित आहेत , तेथे वन संवर्धन अधिनियम, १९८० मधील तरतूदींचे पालन करून कामे करण्यात यावीत.

५. बॉटनिकल गार्डनची निर्मिती झाल्यानंतर सदर गार्डन स्वयंपूर्ण (Self-Sustaining) होण्यासाठी कर्मचारीवृंदावरील आस्थापना विषयक तसेच देखभाल व संगोपन यासाठीचा खर्च प्रवेश फी आकारून मिळणाऱ्या उत्पन्नातून बाह्य स्रोताद्वारे करण्यात यावा.

६. सदर शासन निर्णय, दि.१२/०७/२०१८ रोजी नागपूर येथे झालेल्या मा. मंत्रीमंडळाच्या बैठकीत मिळालेल्या मान्यतेनुसार आणि नियोजन विभागाचा अनौपचारिक संदर्भ क्र. ७८/१४७५ दि १६.०४.२०१८ अन्वये मिळालेल्या सहमतीनुसार आणि वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र. १९१/ व्यय -१० दि. २०.०६.२०१८नुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

७. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१८०७२६१७०९१९६०१९ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(वीरेन्द्र तिवारी)

मुख्य वनसंरक्षक (मंत्रालय)

प्रत,

- १) मा. विरोधी पक्षनेता, विधान परिषद / विधानसभा, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई.
- २) सर्व सन्माननीय विधानसभा, विधान परिषद व संसद सदस्य.
- ३) मा. मुख्य सचिव.
- ४) मा. राज्यपाल महोदयांचे सचिव, राजभवन, मुंबई.
- ५) मा. मुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव.
- ६) अपर मुख्य सचिव (वित्त), वित्त विभाग.
- ७) अपर मुख्य सचिव (नियोजन), नियोजन विभाग.
- ८) प्रधान मुख्य वनसंरक्षक, (वनबल प्रमुख), नागपूर.
- ९) प्रधान मुख्य वनसंरक्षक, सामाजिक वनीकरण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- १०) सर्व प्रधान मुख्य वनसंरक्षक.
- ११) अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (अर्थसंकल्प, नियोजन व विकास), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर.
- १२) व्यवस्थापकीय संचालक, वन विकास महामंडळ, नागपूर.
- १३) सर्व अप्पर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक.
- १४) सर्व मुख्य वनसंरक्षक (प्रादेशिक).
- १५) सर्व उप वनसंरक्षक (प्रादेशिक).
- १६) वनसंरक्षक, सामाजिक वनीकरण वृत्त, कोकण ठाणे, पुणे, नाशिक, औरंगाबाद, अमरावती, नागपूर.
- १७) सर्व विभागीय वन अधिकारी, सामाजिक वनीकरण विभाग, (सर्व जिल्हे)
- १८) महालेखापाल, (लेखापरीक्षा / लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र १ व २, मुंबई व नागपूर,
- १९) सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी,
- २०) अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई -४०० ०३२.

- २१) निवासी परिक्षा लेखा अधिकारी, मुंबई.
- २२) नियोजन विभाग, कार्यासन १४७५, मंत्रालय, मुंबई -३४.
- २३) वित्त विभाग, व्यय-०९, अर्थसंकल्प- ०६ मंत्रालय, मुंबई-३२.
- २४) कार्यासन अधिकारी, फ-२, फ-७, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.
- २५) कार्यासन अधिकारी, ब-१, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.
- २६) सह सचिव/उप सचिव/अवर सचिव (सर्व), महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.
- २७) निवडनस्ती/फ-११.

शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्र. साववि-२०१५/प्र.क्र. १३२ (भाग-१) /फ-११
दि. २६.०७.२०१८ सोबतचे परिशिष्ट.

परिशिष्ट -१

चंद्रपूर येथील बॉटनिकल गार्डनचा - बाबनिहाय सविस्तर आराखडा.

क्र.	कामाचा तपशील	अपेक्षित खर्च (रु.कोटी)
I	सार्वजनिक बांधकाम विभागामार्फत करावयाची कामे :-	
१	संरक्षित भिंतीचे बांधकामाच्या अंदाजपत्रकास प्रशासकीय मान्यता प्रदान करणेबाबत.	५.००
२	संरक्षित भिंतीचे बांधकाम, प्रवेशद्वार सिमेंट काँक्रीट पोच मार्ग इ.	२.००
३	संरक्षित भिंतीचे बांधकाम, प्रवेशद्वार सिमेंट काँक्रीट पोच मार्ग इ.	३.३३
४	प्रवेशद्वार व अनुषंगिक इमारतीचे बांधकाम	२.२१
५	प्रदर्शनी केंद्र	४.३६
६	कृत्रिम तारांगण	४.६५
७	वन विभागाचे कार्यालय	४.३८
८	भूमिगत संग्रहालय	४.६५
९	रंगमंच	४.३६
१०	मत्सालय	४.०८
११	फुलपाखरु उद्यान	४.३६
१२	प्रशासकीय इमारतीचे बांधकाम	४.६५
१३	उपहारगृह	२.८७
१४	रस्ता (काँक्रीट)	१५.००
१५	पथदिवे / विद्युतीकरण	६.००
१६	इलेक्ट्रीक लाईन शिफ्टिंग (महापारेषणा मार्फत)	०.९०
१७	अंतर्गत प्रदर्शन साहित्य	६.००
१८	सिसिटीव्ही/पि ए सिस्टिम	१.२०
१९	लेझर शो व्यवस्था	३.००
	सार्वजनिक बांधकाम विभागामार्फत करावयाची कामे एकूण (I) :-	८३.००
II	वन विभागामार्फत हाती घ्यावयाची कामे :-	
१	वानिकी कामे : रोपवन कामे, निरीक्षण पथ, जल व मृद संधारणाची कामे, वॉच टावर, लाकडी पूल, रस्ते, जलाशय, सुशोभिकरण, सिमेंट नाला बांध, ट्री हाउस, पगोडा, इतर कामे	७.८७
२	मुक्त फुलपाखरु उद्यान, पगोडे, निरीक्षण मनोरे, विसावा स्थळे, क्रास ओवर, ट्री हाऊस, कॅनोपी वॉक, इ.	२.००

क्र.	कामाचा तपशील	अपेक्षित खर्च (रु.कोटी)
३	दुसऱ्या टप्प्यातील रोपवनाची कामे	२.००
४	पॉलीहाऊस व रोपवाटीकेची कामे	०.५०
५	सौरउर्जा व बॅटरीवर चालणारी वाहने	१.००
६	सिसिटीव्ही/पि ए सिस्टिम	०.५०
७	सायनेजेस व इतर अनुषंगीक खर्च	१.१३
८	सामाजिक वनिकरण विभागामार्फत नोव्हेंबर/२०१६ पूर्वी केलेली कामे	१.९४
वन विभागामार्फत हाती घ्यावयाची कामे एकूण (II) :-		१६.९४
III	राष्ट्रीय वनस्पती संशोधन संस्था (NBRI), लखनऊ मार्फत करावयाची कामे :-	
१	Establishment of nursery of ornamental plants	०.६५
२	Earthen Pots with seasonal flowering plants	०.५८
३	Establishment of Training Centre of floral dehydration techniques to train local tribals as a livelihood activity.	०.८६
४	Establishment of Herbarium	१.८१
५	Glass House for Cacti & Succulents	१.१५
६	Palm House	०.९०
७	Palmatum	०.३०
८	Conservatory for curious & novel plants	०.४०
९	Bonsai House	०.६०
१०	Canna Garden	०.१७
११	Gladiolus Garden	०.१७
१२	Land preparation, irrigation and protection	०.२०
१३	Establishment of Open Butterfly Park in conservation zone	०.४०
१४	Establishment of Medicinal plant Garden	१.५०
१५	Advance Propagation Facility	०.९०
१६	GST @१८ %	१.२३
राष्ट्रीय वनस्पती संशोधन संस्था(NBRI), लखनऊ एकूण (III) :-		११.८२
चंद्रपूर येथील बॉटनिकल गार्डनच्या उभारणीकरीता एकूण अपेक्षित खर्च		१११.७६

शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्र. साववि-२०१५/प्र.क्र. १३२ (भाग-१) /फ-११

दि. २६.०७.२०१८ सोबतचे विवरणपत्र.

**विवरणपत्र
योजनांची उद्दिष्टे आणि स्वरूप**

योजनेचे नांव :- चंद्रपूर जिल्ह्यातील - बल्लारपूर मार्गावर बंगलोरच्या धर्तीवर विसापूर येथे शासकीय वन जमिनीवर बोटॅनिकल गार्डन निर्माण करणे.

योजनेचा उद्देश

- १) वन / वनेतर क्षेत्रातील अस्तित्वात असलेला जैविक साठा जतन करणे.
- २) वन / वनेतर क्षेत्रातील दुर्मिळ, अस्तित्व धोक्यात आलेल्या वनस्पती, प्राणी, सुक्ष्मजीव इ. चे कमी झालेले प्रमाण वाढविणेसाठी तसेच पुर्ववत करण्यासाठी उपाय योजना करणे.
- ३) दुर्मिळ व धोकाग्रस्त प्राणी, वनस्पतींचे भविष्यातील पिढ्यांसाठी संरक्षण व संवर्धन करणे.
- ४) जनसामान्यांना जैवविविधतेचे महत्त्व पटवून देण्यासाठी जनजागृती निर्माण करणे.
- ५) निसर्ग संवर्धन आणि पर्यावरण शिक्षण कार्यक्रम परिणामकारकरित्या करणे.
- ६) स्थानिक लोकांसाठी रोजगार निर्मिती करणे.

योजनेचे स्वरूप :

१. वन / वनेतर क्षेत्राची निवड करून राष्ट्रीय पातळीवरील सल्लागारांच्या मदतीने अंदाजे १०१ हेक्टर मध्ये बोटॅनिकल गार्डन निर्मिती सविस्तर आराखड्यानुसार करणे.
२. संरक्षणासाठी व विकासासाठी क्षेत्राभोवती संरक्षित भिंतीचे बांधकाम, प्रवेशद्वार, सिमेंट काँक्रीट पोचमार्ग, रस्ता (काँक्रीट) इत्यादी व अनुषंगिक इमारतींचे बांधकाम करणे.
३. प्रदर्शनी केंद्र, कृत्रिम तारांगण, भूमिगत संग्रहालय, रंगमंच, मत्सालय, फुलपाखरु उद्यान, संरक्षित क्षेत्रात खुले फुलपाखरु उद्यान, पॅगोडे , निरीक्षण मनोरे, विसावा स्थळे, क्रॉस ओवर, ट्री हाऊस, कॅनोपी वॉक इत्यादींची निर्मिती करणे.
४. वन विभागाचे कार्यालय, प्रशासकीय इमारतीचे बांधकाम, उपहारगृह, अंतर्गत प्रदर्शन साहित्य, सौर उर्जा व बॅटरिवर चालणारी वाहने उभारणे.
५. पथदिवे / विद्युतीकरण, इलेक्ट्रीक लाईन शिफ्टिंग (महापारेषणामार्फत), लेझर शो व्यवस्था, सीसीटीव्ही/ पिए सिस्टिम उभारणे.
६. वानिकी कामे : रोपवन कामे, निरीक्षण पथ, जल व मृद संधारणाची कामे, वॉच टावर, लाकडी पूल, रस्ते, जलाशय, सुशोभिकरण, सिमेंट नाला बांध, ट्री हाऊस, पगोडा, इतर कामे, दुसऱ्या टप्प्यातील रोपवनांची कामे, पॉलीहाऊस व रोपवाटिकेची कामे, निसर्ग पायवाटा तयार करणे तसेच दिशादर्शक फलक लावणे व इतर अनुषंगिक कामे करणे.
७. सामाजिक वनीकरण विभागामार्फत हाती घेण्यात आलेली कामे पूर्ण करणे.

८. शोभेच्या वनस्पतींची रोपवाटिका, हंगामी फुलांच्या झाडांची मातीच्या कुंडी / भांडीमध्ये लागवड करणे, केंना / ग्लॅंडीओलस उद्यानांची स्थापना करणे.
९. स्थानिक आदिवासींना रोजगाराच्या संधी म्हणून प्रशिक्षण देण्यासाठी फुलांचा निर्जलीकरण तंत्र प्रशिक्षण केंद्र स्थापन करणे.
१०. हरबोरियम, पामहाऊस, पालमेटम, ग्लास हाऊस, बोनसाय हाऊस उभारणे.
११. जिझासू व कादंबरीसाठी वापरत असलेल्या वनस्पती सुरक्षित ठेवण्यासाठी कॉन्झरवेटरी उभारणे.
१२. जमीन तयार करणे, सिंचन आणि संरक्षणाची व्यवस्था करणे.
१३. औषधी वनस्पती उद्यान यांची निर्मिती करणे.
१४. दृकश्राव्य माध्यमांद्वारे जैवविविधता व पर्यावरण जागृतीसाठी अम्फी थिएटर उभारणे.
१५. मुलांचे मनोरंजनासाठी खेळणी बसविणे, पर्यावरणपूरक उपकरणांची उभारणी करून त्याबाबत प्रत्यक्ष माहिती देणे.
१६. तंत्र प्रशिक्षण केंद्र स्थापन करणे, शुष्क वनस्पतींचे संग्रहालय स्थापन करणे.
१७. मातीचे भौतिक-रासायनिक गुणधर्मांचे विश्लेषण.
१८. प्रगत वंशवृद्धी सुविधा.
१९. प्रकल्पाचा एकंदर अपेक्षित कालावधी : ५ वर्षे (२०१५-१६ ते २०१९-२०)
२०. पंचवार्षिक योजनेच्या काळातील आवश्यक आर्थिक तरतूद:- एकूण रु.१११.७६ कोटी.
२१. प्रशासकीय व आर्थिक प्रमाणके : योजनेतर्गत विविध कामांची अंदाजपत्रके प्रचलित मापदंडानुसार करून त्यास सक्षम तांत्रिक अधिका-यांची मंजूरी घेऊन प्रशासकीय मंजूरीनंतर कामे करण्यात येतील.